

8 december

Debatter m. m.

Fredagen den 8 december

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Nilsson, Yngve, (h) ang. nedbringande av väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar	3
av herr Mattsson (cp) ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor	5
av herr Sundin (cp) ang. åtgärder mot arbetslöshet till följd av devalveringen av vissa valutor	5
av herr Wallmark (h) ang. dimensioneringen av det högre ut- bildningsväsendet, m. m.	12

Fredagen den 8 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne november.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 370, i anledning av motion om statsbidrag för anordnande av skyddsrum m. m.;

nr 372, i anledning av motioner om ökad samhällsekonomisk forskning;

nr 373, i anledning av motioner om ytterligare utbildning av tandläkare;

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt omorganisation av televerket, m. m.; och

nr 376, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om redovisningen av förskott till vissa plankostnader.

Ang. nedbringande av väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **KLING**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Yngve Nilssons* (h) interpellation angående nedbringande av väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Yngve Nilsson har i en interpellation frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att nedbringa väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar i brottmål.

Jag har tidigare haft tillfälle att redovisa för riksdagen läget inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet.

När jag ungefär vid denna tid förra året i andra kammaren besvarade en interpellation av herr Hamrin i Jönköping framhöll jag, att den genomsnittliga väntetiden för dem som hålls häktade i väntan på undersökning hade ökat i jämförelse med förhållandena i december 1965. Jag måste tyvärr konstatera att denna negativa utveckling fortsatt under år 1967. Väntetiderna för både häktade och icke häktade är i dag längre än vad de har varit tidigare.

Antalet undersökningsfall synes vara i stigande. Tillströmningen av häktade till de rättspsykiatriska undersökningsavdelningarna uppgick under månaderna januari—oktober i år till 466 mot 422 resp. 375 under motsvarande period åren 1966 och 1965.

De psykiatriska undersökningsklinikerna inom kriminalvården fungerar också som behandlingsavdelningar för akuta vårdfall bland kriminalvårdsklientelet. Den alltmer uttalade psykiska labiliteten hos detta klientel har ställt ökade anspråk på anstaltarnas psykiatriska vårdresurser under senare tid. Inte minst det tilltagande narkotikamissbruket bland anstaltsklientelet har bidragit till denna utveckling. Särskilt besvärande har beläggningssituationen blivit på Långholmsanstaltens psykiatriska avdelning. Väntetiderna för undersökning av häktade är längre där än på andra håll i landet. Trångboddheten och de otidsenliga lokaliteterna har också medverkat till att undersökningsklientelet upplever vistelsen på Långholmen som mycket pressande.

Enligt den organisationsplan som antogs av 1961 års riksdag skall nya rättspsykiatriska kliniker uppföras i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå. Byggnadsarbetena för klinikerna

Ang. nedbringande av väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

i Uppsala och Lund sätts i gång i början av år 1968. Dessa kliniker beräknas vara färdiga våren 1969. Kliniken i Göteborg avses bli klar vid årsskiftet 1969—1970. Beträffande kliniken i Umeå pågår förhandlingar med Västerbottens läns landsting om att uppföra kliniken vid lasarettet i staden. En ny rättspsykiatrisk klinik i Stockholm ingår i det statliga byggnadskomplex som enligt planerna skall uppföras inom kvarteret Kronoberg.

De nya klinikerna kommer att medföra ökad effektivitet i undersökningsarbetet och dessutom bättre förhållanden för undersökningsklientelet. I och med att kriminalvårdens befattning med de rättspsykiatriska undersökningarna upphör allteftersom nya kliniker tas i bruk, blir undersökningsorganisationens läkare befriade från arbetet med vårdfall och kan helt ägna sig åt undersökningarna. Undersökningsorganisationens personella resurser beräknas i det läget vara tillräckliga för att undersökningarna skall hinnas med inom föreskriven tid. Det är emellertid uppenbart att någon avgörande förbättring av förhållandena inom undersökningsorganisationen inte kan väntas förrän de nya klinikerna tas i bruk. I avvaktan härpå måste liksom hittills olika provisoriska åtgärder vidtas för att förkorta väntetiderna för undersökningsfallen.

Läkare utanför undersökningsorganisationen har under åren gjort mycket värdefulla insatser i undersökningsarbetet. För att ytterligare stimulera utomstående psykiatrer att medverka i detta arbete har arvodet för de undersökningar, de utför, nyligen höjts.

Försök har gjorts att förbättra förhållandena för dem som på Långholmsanstalten väntar på undersökning. En särskild avdelning för väntande undersökningsfall har anordnats i friställda utrymmen. När specialavdelningarna för den nya centralanstalten i Österåker blir inflyttningsklara vid årsskif-

tet 1968—1969, blir det möjligt att på Långholmen anordna tillfredsställande provisoriska lokaler för en utökad rättspsykiatrisk klinik. Möjligheterna till organisatoriska åtgärder av annat slag och med mer omedelbara verkningar undersöks f. n.

Inom justitiedepartementet övervägs också alla tänkbara möjligheter för att åstadkomma förbättringar i situationen för de häktade, som väntar på att få undergå rättspsykiatrisk undersökning. Främst övervägs om det går att låta åtminstone vissa av dem tillbringa väntetiden på annat håll inom kriminalvården än i de häkteslokaler som nu står till förfogande. Frågan vilka författningsändringar som behövs och vilka praktiska åtgärder som bör vidtas i detta syfte har behandlats vid överläggningar mellan berörda departement och myndigheter och med företrädare för rättspsykiatrin.

Som framgått har jag ansett det nödvändigt att undersöka alla möjligheter att komma till rätta med den otillfredsställande situationen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. Det finns anledning att räkna med att de åtgärder som jag har antytt skall verksamt bidra härtil, men jag är beredd att pröva *alla* uppslag som syftar till en förbättring av förhållandena.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det svar jag här fått mottaga på min interpellation.

Justitieministern har — som framgått av svaret — måst konstatera att situationen under de senaste åren förvärrats för dem som hålls häktade i avvaktan på rättspsykiatrisk undersökning. Väntetiderna har ytterligare ökat.

De alltför långa väntetiderna är emellertid ingen företeelse som hänför sig till enbart de allra senaste åren. Förhållandena har varit miserabla sedan decennier. Justitieombudsmannen framhöll bland annat detta år 1961 i skri-

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor
velse till Kungl. Maj:t. Han påpekade att dröjsmålen med sinnesundersökningarna är förkastliga av flera skäl och oförenliga med elementära rätts-säkerhetskrav.

Vad som främst gör dröjsmålen så allvarliga är de svåra lidanden som dessa medför för de häktade. Som jag anfört i min interpellation är den genomsnittliga väntetiden nu ungefär fyra månader, men i enskilda fall kan den ibland bli mer än dubbelt så lång. Enligt lag skall denna väntetid egentligen få vara högst sex veckor. Som framgått av justitieministerns svar förlängs emellertid den genomsnittliga väntetiden alltmer och fjärmas ytterligare från den föreskrivna.

Justitieministern framhöll i sitt svar att riksdagen år 1961 i princip beslutat att nya rättspsykiatriska kliniker skall uppföras i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå.

Redan då var det, som justitieministern i sin skrivelse av samma år framhåller, minst sagt hög tid att vidta kraftåtgärder. Det är med beklagande man måste konstatera, att utbyggnaden av de rättspsykiatriska klinikerna inte fortskridit längre än vad som varit fallet, trots att det förflutit mer än sex år sedan principbeslutet fattades. Det dröjer nu i bästa fall halvtannat år innan klinikerna i Uppsala och Lund är färdiga, och mer än två år innan kliniken i Göteborg är färdig. När kliniken i Umeå blir färdig hänger dess värre fortfarande i luften.

Justitieombudsmannen har, som jag påpekat i min interpellation, i år återigen klagat över de högst otillfredsställande förhållandena när det gäller sinnesundersökningar i brottmål och kraftigt understrukit nödvändigheten av att varje ytterligare dröjsmål med uppförande av de nya klinikerna undanröjs.

Herr talman! Jag är fullt införstådd med att många problem — inte minst på personalsidan — bidrar till den prekära situation som det rättspsykiatriska undersökningsväsendet sedan

länge befunnit sig i och som alltmer förvärras. Men jag anser att det är hög tid att göra en verklig kraftinsats på detta område. Därför är det med stor tillfredsställelse jag noterar justitieministerns mycket positiva svar på min interpellation och hans likaså mycket goda vilja att bidra med alla tänkbara lösningar på det i interpellationen anförda problemet.

Jag vill med dessa ord än en gång tacka justitieministern för hans svar.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde i ett sammanhang besvara *dels* herr *Mattssons* (cp) interpellation angående åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor, *dels ock* herr *Sundins* (cp) interpellation angående åtgärder mot arbetslöshet till följd av devalveringen av vissa valutor, och nu anförde:

Herr talman! Herr Sundin har frågat vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att skapa trygghet åt de anställda, vilkas sysselsättning och utkomst kan komma i fara på grund av de nyligen företagna devalveringarna. Herr Mattsson har ställt samma fråga med hänsyftning på de sysselsatta inom den mindre och medelstora sågverksindustrin. Jag vill därför besvara de två interpellationerna i ett sammanhang.

Jag vill först framhålla, att de nyligen företagna devalveringarna inte innebär någon dramatisk och häftig förändring av vår ekonomiska situation. Vårt näringslivs konkurrensläge har inte i någon avgörande grad försämrats. Varje tal om av devalveringen föranledd sysselsättningskris eller liknan-

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till de svårigheter är således överdrivet och missvisande.

Däremot kan devalveringarna och de åtstramande åtgärder som följt i deras spår medföra besvärligheter för enskilda företag, som har sin huvudsakliga avsättning på framför allt den engelska men också på de danska och finska marknaderna. Problem kan också uppstå för företag, som möter konkurrens från dessa tre länder vid sin export på tredje land eller vid sin avsättning på hemmamarknaden. Dessa svårigheter torde dock knappast bli särskilt djupgående.

Den svenska skogsindustrin är ett betydelsefullt exempel på arten av problem som kan uppstå. När det gäller massaindustrin är det sålunda inte troligt, att devalveringarna kommer att medföra någon minskad avsättning eller något priskrig. Snarare kan ett lättare läge för den engelska pappersindustrin leda till ett ökat importbehov av massa. Massaindustrins problem kommer därför alltför att vara dess på sina håll mindre rationella struktur och den allmänna överkapacitet, som de senaste årens kraftiga utbyggnad lett till. För vår pappersindustri kan ett förbättrat konkurrensläge hos den brittiska industrin möjligen medföra ett visst bortfall av export på Storbritannien, medan däremot de finska och danska åtgärderna inte torde få några större konsekvenser. Å andra sidan bör den engelska pappers efterfrågan öka efter hand som den allmänna produktionstillväxten kommer i gång. Sågverksindustrin kan möjligen få känna av en ökad utbudskonkurrens från finskt håll, samtidigt som efterfrågan försvagas, främst från den engelska marknaden. De negativa konsekvenserna för sågverksproduktion och sysselsättning, som kan bli följden, kommer dock att motverkas av en fortsatt hög inhemsk byggaktivitet, främst inom bostadssektorn.

För verkstadsindustrin är konsekvenserna för närvarande svårare att ge-

följd av devalveringen av vissa valutor nomsådå. Det verkar emellertid troligt, att man får räkna med en något mindre tillväxt av verkstadsexporten till devalveringsländerna, åtminstone under första hälften av 1968. De mest betydande effekterna kan dock uppstå för exporten på andra länder, t. ex. Norge och Västtyskland men också vissa transoceaniska marknader, där den danska och engelska verkstadsindustrin kan få ett temporärt försprång i konkurrensen. Även om priserna i de här sammanhangen spelar en mindre framträdande roll, kan konjunkturavmattningen i Västeuropa ha gjort köparna priskänsligare än förut. Hur kännbar den ökade konkurrensen blir, beror i hög grad på våra företags förmåga att anpassa sig till det nya läget och att söka sig till nya marknader. Under alla förhållanden blir konsekvenserna högst skiftande för de enskilda företagen, men verkstadsindustrin i stort bör kunna hävda sig också i fortsättningen.

Slutligen kan jag om textil- och konfektionsindustrin nämna, att vissa problem kan uppstå på det rena textilområdet genom en ökad priskonkurrens. Konsekvenserna för produktion och sysselsättning bör dock bli begränsade.

Jag nämnde inledningsvis att de svårigheter som finns för många exportföretag i huvudsak berott på den svaga konjunkturen i avnämrländerna. Eftersom ett omslag till det bättre förefaller att vara på väg i USA och som vi kan hoppas även i Västtyskland finns det skäl att tro, även sedan devalveringseffekterna inräknats, att exportökningen också för nästa år kommer att ligga på en förhållandevis hög nivå. Enskilda företag och branscher kommer även i fortsättningen att ha besvärligheter, men någon allmän pessimism om vår export är inte motiverad.

Ur svensk synpunkt är det för övrigt närmast en fördel att Storbritannien valt att försöka lösa sitt balansproblem genom devalvering och inte genom importreglering eller en än hårdare efterfrågebegränsande politik. Härigenom

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor skapas utrymme för en expansion som så småningom måste gynnsamt påverka vår export.

Beträffande regeringens ekonomiska politik har jag i dagsläget bara att slå fast att den också i fortsättningen kommer att inriktas på en allmän återhållsamhet men med selektivt insatta åtgärder för att stödja sysselsättningen om och när detta behövs. Politikens utformning under nästa år kommer att redovisas av regeringen i statsverkspropositionen i januari.

Regeringen kommer att med största uppmärksamhet följa utvecklingen och vidta de åtgärder, som erfordras för att säkra trygghet och sysselsättning för landets löntagare.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. Det har ju pågått en ganska lång likartad interpellationsdebatt i andra kammaren, och jag har suttit där och lyssnat. Jag förmodar att argumenteringarna i första kammaren måhända blir likartade.

Personligen skulle jag vara glad om jag kunde se lika bekymmersfritt och optimistiskt på situationen som finansministern gör. Valutadevalveringarna i England, Danmark och Finland kan inte mycket försämra vårt näringslivs konkurrensläge, anser herr Sträng, som heller inte tror att det kommer att bli några särskilt stora svårigheter att klara sysselsättningen och tryggheten för de anställda. Vad jag främst åsyftar med min interpellation är just tryggheten för de anställda i vårt samhälle.

Det som inträffat kan tydligen inte störa regeringens goda nattsömn. Tyvärr tror jag att herr Sträng och regeringen tar alltför lätt på situationen. Även interpellationssvaret innehåller ett par uttryck som antyder att läget är allvarligare än herr Sträng här nyss velat medge. Det finns företag som drabbas — säger herr Sträng — före-

följd av devalveringen av vissa valutor tag som har sin huvudsakliga avsättning på de engelska, danska och finska marknaderna eller konkurrerar med företag från dessa länder. Men detta betyder ju ökade risker för sysselsättningen och för de anställdas trygghet.

Vi har i vårt land redan förut ett mycket högt kostnadsläge som gör det svårt för vårt näringsliv att konkurrera på världsmarknaden. Situationen för vår utrikeshandel, som betyder så mycket för oss, är verkligen inte särskilt tillfredsställande. Vi har haft kraftiga underskott i bytesbalansen under de senaste åren — miljardunderskott varje år. För nästa år kan man befara att underskottet blir bortåt 2 miljarder kronor. Det är väl uppenbart att det i längden inte kan få fortsätta som det nu gör.

Det är också uppenbart att valutadevalveringarna hos några av våra främsta handelspartners försämrat situationen för oss ytterligare. Det gäller t. ex. de näringsgrenar som finansministern berört i sitt svar. Man får räkna med ökade svårigheter för skogsnäringarna och för verkstadsindustrin. Ett exempel på situationen som den nu är skall jag ta från ett företag där jag är verksam.

Jag ber finansministern att titta på den annons som jag här har med mig. Man annonserar där ut engelska traktorer och hänvisar till devalveringen och till att man på grund därav sänker priserna mellan 2 000 och 5 000 kronor. Rent praktiskt har vi i företaget under den senaste veckan försökt konkurrera med ett företag som tillhör samhället — jag skall inte nämna vilket företag — men där den engelska devalveringen gjort det omöjligt för oss att hävda oss trots att kvalitén är ungefär likartad. Detta säger väl om något att det inte är så lätt att klara situationen som finansministern för en stund sedan ville försöka göra gällande.

Utöver detta vill jag också peka på devalveringens verkningar för det svenska jordbruket, även om det för

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till dess del i jordbruksavtalet finns en passus om att man i sådana här sammanhang skall förhandla. Vad man kan komma fram till vid denna förhandling därom vet vi ingenting i dagens läge.

Det är naturligtvis bra om situationen i vårt land kan klaras utan devalvering, men tar regeringen alltför lätt på situationen, kan en svensk devalvering snart bli ofrånkomlig.

När Sverige nu valt att inte devalvera måste man vidta andra åtgärder som stärker näringslivets konkurrenskraft och säkerställer de anställdas trygghet till sysselsättning och inkomst — det senare vill jag speciellt understryka. Det kan därvid särskilt bli fråga om vissa näringsgrenar, vilka min interpellation närmast avsåg. Men finansministern är mycket förbehållsam i svaret. Han säger endast att regeringen i sin ekonomiska politik liksom hittills skall inrikta sig på återhållsamhet. Närmare besked är, säger finansministern, att vänta i statsverkspropositionen i januari månad.

Man får också veta att regeringen skall följa utvecklingen med största uppmärksamhet. Denna passus i allt sitt intetsägande är föga förhoppningsfull. Jag tycker inte att finansministerns svar är ett uttryck för den aktivitet som enligt min mening är nödvändig för att vi skall kunna upprätthålla sysselsättningen och säkerställa de anställdas trygghet.

Det är nödvändigt med en mera aktiv näringspolitik, och det är nödvändigt att vidta åtgärder skyndsamt. Är regeringen t. ex. beredd att medverka till en ränteförändring som dämpar det höga kostnadsläget för vårt näringsliv? Borde inte tiden nu verkligen vara inne för kraftåtgärder mot den kostnadsupptrivande inflationen? Skulle inte herr Sträng kunna tänka sig att ta initiativ till överläggningar med de politiska partierna, med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer?

Jag anser att det är nödvändigt att

följd av devalveringen av vissa valutor man inte polemiskt försöker missförstå en kritisk situation utan i stället söker nå den enighet som är nödvändig. Alla parter bör få vara med i detta sammanhang. Det är mycket som skulle kunna göras om herr Sträng bara ville hjälpa till. Det är jag alldeles övertygad om. Det är därför med den allra största spänning som jag emotser statsverkspropositionen i januari månad.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Även jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Statsrådets optimism när det gäller verkningarna av devalveringarna för vårt land kan jag icke dela. Främst den engelska devalveringen har gett anledning till oro, särskilt för skogsnäringarna. Som bekant var det för dessa bekymmersamt redan innan nedskrivningen av pundets värde ägde rum, och nu har situationen särskilt för sågverken blivit prekär. Jag har gjort mig underrättad om att förlusterna på före devalveringen träffade avtal om leveranser av sågverksprodukter med betalning i pund uppgår till mellan 15 och 20 miljoner kronor. De mindre och medelstora sågverksföretagen torde få det besvärligast, och i många fall måste svårigheter att klara rörelsen uppstå till följd av här nämnda konsekvenser i likviditetshänseende.

Man kan naturligtvis fråga sig om det är företagarna som varit dåliga affärsmän, när de icke säkrat sig emot förluster vid en eventuell punddevalvering. Men i verkligheten är det nog så att de alltför mycket litat på uttalanden av representanter för regeringen och bankvärlden, där det försäkrats att någon risk för devalvering av pundet icke förelegat. Hur det än ligger till med detta, tror jag man kan konstatera att dessa förluster betingats av förhållanden vilka företagarna inte haft möjlighet att påverka. Mot den bak-

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor grunden talar starka skäl för att statsmakterna medverkar till att lindra verkningarna.

Under tider med för sågverken höga exportpriser uttogs s. k. prisutjämningsavgifter. I de fonder som upprättades med dessa medel finns nu bortåt 3 miljoner kronor. Jag ifrågasätter om inte dessa fonder borde tas i anspråk för att hjälpa de företag som står inför nödvändigheten av driftsinställelse på grund av devalveringen. Det kan ifrågasättas, om det inte är förmånligare att vidtaga åtgärder av detta slag än att via arbetsmarknadspolitiken skaffa arbete åt dem som friställs vid driftsinskränkningar och driftsinställelser.

Samtidigt med de här förordade åtgärderna måste lånemedel ställas till sågverksnäringens förfogande. Därvid torde även direktlångivning från företagarföreningarna och kreditgarantier få komma i fråga. Skulle det vara så att de för dessa låneformer anslagna medlen är utnyttjade, är det min förhoppning, att regeringen omgående vidtager åtgärder för att öka medelstillgången.

När herr statsrådet till slut säger att regeringen med uppmärksamhet kommer att följa utvecklingen, hoppas jag att den kommer att stödja den enskilda företagsamheten som drabbats av devalveringsförluster och därmed också medverka till trygghet av sysselsättningen.

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag tror att jag kan göra detta inlägg mycket kort, eftersom det har förts en osedvanligt lång debatt i exakt samma ärende i medkammaren. Jag föreställer mig att interpellanterna, som de intresserade riksdagsmän de är, kanske tvingats att lyssna till den debatten, och det är då rätt onödigt att göra sig skyldig till alltför många upprepningar.

Det är klart att en devalvering alltid

innebär ett val — och en icke devalvering innebär också ett val. Vi befann oss i den situationen den 18 november, och vi valde att icke devalvera. Vi har efter dagens debatt i medkammaren kommit fram till att hela oppositionen anser, att regeringen gjort ett riktigt ställningstagande. Vi behöver därför inte diskutera denna fråga så mycket mera.

Som jag anfört i mitt svar, kan det inte sägas att någon speciell bransch just på grund av devalveringen är särskilt illa utsatt. Däremot kan naturligtvis ett och annat företag råka i besvärigheter. Jag tillät mig att i andra kammaren läsa upp ett uttalande ur senaste numret av Affärsvärlden, där man under rubriken Varumarknaden tar upp läget för sågverksindustrins produkter. Det är ju speciellt med tanke på denna industri som herr Mattsson i Ene-ryda har framställt sin interpellation. Det sägs i Affärsvärlden att de avslut som nu börjat göras nere på kontinenten har skett till priser som inte rönt någon påverkan av devalveringen. Man räknar med att när den nya säsongen får anses öppnad, kommer nästa års affärer inte att behöva betyda någon prissänkning för den exporterande sågverksindustrin i annan mån — och herr Mattsson var ju inne på detta — än att det kan vara fråga om en speciell företagare som kanske något sangviniskt har träffat sina avslut i pund och nu befinner sig i den situationen att han får en sämre valuta i sin hand och mindre pengar i svenska kronor när han växlar in punden i riksbanken.

Det är klart att vi aldrig bör moralisera över de enskilda företagarnas mer eller mindre långtgående förtänksamhet i sådana situationer. Här handlar ju varje företagare som den affärsman han är — den försiktigare eller den mer sangviniska affärsmannen. Men jag tycker nog att det var litet orättvist, när herr Mattsson gjorde gällande att man inom sågverksindustrin med anledning av regeringens och vissa

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor andra ekonomers uttalanden hade bi-bringats den uppfattningen, att någon risk inte förelåg för en devalvering av det engelska pundet. Jag kan inte påminna mig att någon svensk regeringsledamot har lämnat några garantier för ett annat lands valuta. Däremot vet jag att det har skrivits rätt mycket i denna fråga av och till. Jag kan väl också säga att devalveringen måhända kom såsom en överraskning för de flesta i vårt land, eftersom man hade vant sig vid att Englands bekymmer kunde redas upp på andra vägar, nämligen genom internationella kreditåtaganden över Valutafonden. Detta diskuterades såsom ett allvarligt alternativ också vid detta tillfälle, men det kom i gång en spekulation, och det blev en psykologisk stämning som gjorde att denna väg inte räckte till, utan att endast devalveringen kvarstod såsom alternativ. Jag kan inte se hur staten skulle kunna gripa in och rädda den enskilde företagare som inte har varit tillräckligt försiktig i sina affärer utan upprättat kontrakt i pund. Det har väl någon gång hänt att en enskild affärsmans litet dåliga förtänksamhet har tvingat nationen att ingripa. Men då har det varit av helt andra format än nu — jag tänker närmast på Ivar Kreuger som enskild affärsman, vilken ställde nationen i en sådan situation att det blev nödvändigt för samhället att ingripa.

Herr Mattsson gör gällande att läget för somliga sågverksägare nu skulle vara sådant att speciella statliga åtgärder vore erforderliga just på grund av att de som affärsmän icke har varit tillräckligt förtänksamma. På den punkten vägar jag inte ge herr Mattsson några förespeglningar om att staten skulle kunna sträcka ut en hjälpande hand. Jag är rädd för att det skulle föra med sig prejudikat på så många håll att det finns anledning att bäva för följderna.

Herr Sundin tog upp devalveringen från ett speciellt företags synpunkt, till vilket han själv på något sätt är anknuten. Han visade en annons för en

engelsk traktor, Ferguson, som om jag uppfattade honom rätt nu skulle säljas ett par tusen kronor billigare på den svenska marknaden än tidigare och därmed bli en svår konkurrent för andra, svensktillverkade traktorer. Nu finns det inte så många svensktillverkade traktorer utöver Bolinder-Munktells. Jag vet inte om det över huvud taget finns någon annan svensk traktortillverkning. Bolinder-Munktell är ett mycket solitt företag, ett av våra bättre. Jag tror att de tar denna påfrestning utan att behöva riskera alltför mycket av sin ekonomi. Erfarenheten visar också att det så småningom på nytt sker en viss pris Anpassning.

För att inte ta Bolinder-Munktell exklusivt utan mera hela koncernen, så har dess verkställande direktör i samband med den engelska devalveringen uttalat att han nog tjänar lika mycket pengar som han förlorar på den. Hans förlust skulle vara att engelska bilar säljs i Sverige till ett billigare pris än tidigare och att han därmed får ett svårare konkurrensläge för sina Volvobilar. Å andra sidan har han så mycket underleveranser för sin biltillverkning från England, som han får till billigare priser på grund av devalveringen, att han — om jag minns hans uttalande rätt — sade att han inte vågade säga om han förlorar eller vinner på devalveringen. Han var nog närmast av den mening att han vann något.

Det finns naturligtvis även andra traktorförsäljande företag här i landet som arbetar med icke svensktillverkade traktorer. Det kan tänkas att dessa har kommit i en ogynnsammare situation än vad som uppstått för Ferguson. Men här som på alla andra områden får man räkna med både plus och minus. Bonden som funderar på att köpa en Fergusonstraktor får den nu 2 000 kronor billigare än före devalveringen. Det är inte säkert att han som företagare anser att detta är så tokigt. Minussidan är inte av den karaktären att vi, som jag har sett det, behöver vidta

Ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor några speciella arrangemang, utan för att lösa dessa problem räcker det med de vanliga arbetsmarknadspolitiska och andra medel som står till vårt förfogande.

Det har diskuterats mycket om jordbruket på grund av devalveringen skulle utsättas för särskilda påfrestningar. Jag tror att utvecklingen har varit ganska lugnande och betryggande för vår jordbruksnäring. Man har visserligen fått gå ner litet i prissättningen på svenskt kött och svenska slaktdjur men jag har nu fått höra att Slakteriförbundet anser att marknaden åter är sådan att man har kunnat återgå till det prisläge som rådde före devalveringen. Dessutom är ju det svenska jordbruket skyddat genom ett avtal med en undre prisgräns. Om prissättningen går under den gränsen, kan man ju räkna med att statsmakterna på ett eller annat sätt ingriper.

Herr talman! Jag har väl sagt ungefär det som behöver sägas i mitt svar. Efter de här små kompletteringarna har jag för tillfället ingenting mer att tillägga.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag skall också bli mycket kortfattad därför att jag satt och lyssnade på finansministern under den långa debatt som ägde rum i andra kammaren.

Jag har inte på något sätt gjort gällande att det är nödvändigt att Sverige devalverar. Vad jag efterfrågade var om finansministern ville vidta andra åtgärder som skulle minska verkningarna av devalveringarna, och det har finansministern inte lämnat något som helst svar på.

Det sägs i interpellationssvaret att statsrådet förmodar att devalveringarna inte kommer att drabba skogsnäringen som sådan. Men verkligheten är väl den, att man i utlandet inte i samma utsträckning som hittills kommer att köpa förädlade varor från skogsin-

dustrin utan i stället mindre förädlade. Därigenom riskerar vi återverkningar på det som för mig var det absolut väsentliga, nämligen tryggheten för de anställda i basindustrierna.

Enligt en upplysning som jag fick i går kväll — jag vill inte uttala mig om huruvida den är riktig — så har det när det gäller den förädlade delen av skogsbrukets basindustrier inte gjorts några avslut eller köp sedan England genomförde devalveringen.

Exemplet med traktorer anförde jag bara för att belysa de följdverkningar som devalveringen kommer att få. De kommer att drabba maskinindustrin över huvud taget i vårt land genom ökad konkurrens från produkter som vi importerar från ifrågavarande länder.

Sedan, herr finansminister, skall man väl inte bara stirra sig blind på Bolinder-Munktell och den styrka det företaget har. Det finns ju serviceföretag i varje län som säljer deras produkter. Det företag som jag åberopade har 100 anställda. Om devalveringen får menliga verkningar kommer ett flertal av dessa anställda inte att kunna få den trygghet i anställningen som jag för min personliga del anser vara det allra viktigaste.

Jag vet inte om finansministern vill yttra sig om de två andra åtgärderna som jag föreslog, nämligen att vi i fråga om diskontot i ett trängt läge skulle kunna diskutera med olika parter — inte bara, som finansministern sade i andra kammaren, med åtta, nio professorer i nationalekonomi som har en uppfattning motsatt den som professor Ohlin har. Mycket viktigare är det att diskussionen tas upp med näringslivets parter och med de politiska partierna.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag skall också yttra mig kort.

Herr statsrådet säger, att företagarna har varit litet oförsiktiga att inte

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

försäkra sina pund. Detta är förklarligt med hänsyn till den debatt som förts både i tidningspress och på annat håll. Jag har här en utskrift från en diskussion på Arosmässan den 11 november, enligt vilken Krister Wickman sade, att det i pressen — och kanske också mellan företagare och bankmän — förekom en »oerhört lättsinnig» diskussion i valutakursfrågan. Han menade att diskussionen var lättsinnig av två skäl. »Den är lättsinnig därför att den utgår ifrån att en engelsk devalvering skulle vara aktuell. Jag tror att det är ytterst osannolikt att en sådan händelse inträffar — — —.»

Sådana uttalanden slås upp i tidningarna, och det har väl gjort att man inte trott på någon överhängande risk.

Statsrådet Sträng säger, att när man gör affärer, får risken stå för vederbörande företagares egen räkning. Jag har inte heller sagt något annat, men jag hävdar, att om det blir en likviditetskris, bör lånemedel ställas till förfogande, t. ex. i form av garantilån från företagarföreningar. Jag hoppas att statsrådet Strängs uttalande, att stöd här inte skulle kunna ges företagare, inte avser sådana åtgärder som att skapa rörelsemedel och likviditet i form av lån.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

Herr statsrådet **MOBERG**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Wallmarks* (h) interpellation angående dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m., fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet, om han vill upplysa kammaren om sin inställning i fråga om en eventuell övergång från resursspärrar till be-

hovsspärrar samt om han avser att medverka till att en allsidig utredning inom en snar framtid tillsätts för att söka få en samlad överblick över dimensioneringen av hela det högre utbildningsområdet och därmed sammanhängande organisatoriska frågor. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Riktlinjer för utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet har fastlagts senast vid 1965 års riksdag. På grundval av detta beslut sker nu en planerlig utbyggnad, som successivt underställs riksdagen. Riksdagsbeslutet innebär vidgade utbildningsmöjligheter för ungdomen men har också som mål att med hänsyn till förefintliga resurser åstadkomma en balanserad expansion på utbildningsområdet.

Vid dimensioneringen av skilda utbildningslinjer har hänsyn tagits även till det beräknade behovet av arbetskraft i framtiden. Detta gäller t. ex. i fråga om läkare, tandläkare och lärare. Självfallet måste även praktiska hänsyn tas. Så har t. ex. patientunderlaget stor betydelse för läkarutbildningens dimensionering. I andra fall — jag tänker bl. a. på vissa naturvetenskapliga ämnen — har enbart de tillgängliga resurserna satt en gräns för den beslutade utbildningskapaciteten.

Erfarenheten har visat hur osäkra arbetskraftsprognoser ofta är. Att med högre grad av tillförlitlighet förutse behovet av arbetskraft i en mer avlägsen framtid är inte möjligt. Det ligger emellertid i det reguljära utbildningsväsendets natur att arbetskraftens sammansättning med avseende på utbildning påverkas först på lång sikt. En rad andra faktorer inverkar på möjligheterna att med hjälp av prognoser styra utbildningskapaciteten, t. ex. det förhållandet att i de allra flesta fall utbildningen är så utformad att den lämpar sig för verksamhet i olika yrken. I själva verket är ett av de effektivaste medlen att skapa balans mellan

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom olika sektorer att ge de studerande en bred utbildning så att de så långt möjligt blir oberoende av förändringar som inträffar på arbetsmarknaden.

Självfallet är en utvecklad metodik för arbetskraftsprognoser ändå av stor betydelse för utbildningsplaneringen. De kan bidra till att på ett tidigt stadium rikta uppmärksamheten på kommande arbetskraftsbehov så att brist-situationer kan undvikas. Det blir emellertid inte så mycket den absoluta som den relativa dimensioneringen som påverkas av prognoserna. Endast när det gäller mycket specialiserad utbildning — som är föga användbar inom andra områden — får utbildningskapaciteten avvägas efter behoven inom sektorn. I övrigt blir kapacitetsbegränsningar i första hand beroende av tillgängliga resurser. Med hänsyn till vad jag sagt om betydelsen av att beakta arbetsmarknadssynpunkter i utbildningsplaneringen men också med hänsyn till svårigheterna att dimensionera utbildningen efter arbetskraftsprognoser har det varit angeläget att i skolöverstyrelsens och universitetskanslersämbetets styrelser bereda inflytande åt representanter för arbetsmarknadsintressen. Härigenom skapas möjligheter att såväl i kvantitativa som kvalitativa avseenden fortlöpande beakta arbetsmarknadsaspekter.

Vad gäller herr Wallmarks andra fråga vill jag erinra om att utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet under 1960-talet föregåtts av omfattande utredningsarbete. Bl. a. 1955 års universitetsutredning och 1963 års universitets- och högskolekommitté har haft uppdrag på detta område. Den nuvarande planeringen avser tiden fram till början av 1970-talet. Inom myndigheterna pågår ständigt ett långsiktigt planeringsarbete. Hur det mer övergripande arbetet med riktlinjer för det högre utbildningsväsendets dimensionering och utformning under 1970-talet

skall bedrivas kan jag f. n. inte uttala mig om.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min interpellation. Den offentliga debatten i denna fråga har ju blivit alltmer intensiv. Detta är i och för sig inte så mycket att förvåna sig över med tanke på de växande svårigheter som uppstått att bereda de nyexaminerade anställningar inom adekvata områden.

Till det vill jag också lägga, att vi har vad jag kan kalla en dold arbetslöshet, genom att de studerande vid universiteten i betydande omfattning helt enkelt går kvar, eftersom det för dem är tämligen meningslöst att söka anställning. Det finns naturligtvis också en annan synpunkt på detta, nämligen de statsfinansiella problem som kan dyka upp.

Jag har ingen exakt uppgift om de totala årliga kostnaderna för det högre utbildningsväsendet, men jag skulle tro att dessa kostnader snarare över- än understiger en miljard kronor om året. Det är alltså betydande belopp vi talar om. Emellertid hade jag inte tänkt att främst ta upp de akuta problemen utan frågor som uppkommer på något längre sikt. Jag tror nämligen inte att man bör dimensionera utbildningslinjer med tanke på dagsaktuella bekymmer.

Eftersom statsrådet i sitt svar hänvisar till 1965 års beslut, vill jag erinra om att riksdagen fastlagt ett ramtal på 87 000 studerande i början av 1970-talet. Statsutskottet sade uttryckligen ifrån i sitt utlåtande att detta var ett maximital, vilket man inte kunde överskrida. Beslutet förutsatte — det vill jag särskilt betona — betydande utökningar på det postgymnasiala icke-akademiska området, som det heter. Vi kan emellertid konstatera att det inte skett någonting av betydelse på det området, och resultatet har givetvis blivit en väsentligt ökad tillströmning

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

till det rent akademiska området. Redan i dag torde antalet studerande inom det område som universitetskanslersämbetet har under sitt överinseende vara ungefär 83 000 å 84 000. Prognosen säger 87 000 för 1971—1972. Man har liksom försökt bortse från detta i diskussionen, därför att de faktiska resurserna i fråga om lärare och lokaler inte är utbyggda annat än i begränsad omfattning.

Jag vill inom parentes säga att när statsrådet talar om att universitetsväsendet byggs ut planerligt och att besluten successivt underställs riksdagen, så är det väl tveksamt om detta är riktigt korrekt. De beslut som underställs riksdagen är konkreta ställningstaganden till enstaka utbyggnader. Vi får däremot aldrig se dem i relation till de faktiska behoven med hänsyn till den utbyggnadsprognos som riksdagen har antagit. Det är faktiskt inte möjligt för riksdagen att se om vi följer den förutsatta utbyggnadstakten på ett vettigt sätt. Att så inte skett i Stockholm är väl ganska uppenbart för var och en som följer med i pressen. När vi tar del av tidningsartiklar, där det står bland annat att studenterna svimmar på grund av syrebrist, är det alldeles uppenbart att vi inte kunnat följa med i utbyggnadstakten. Men ändå ligger den faktiska tillströmningen långt utöver det ramtal som riksdagen har fastlagt. Detta gäller alltså i fråga om den totala dimensioneringen.

Om vi sedan går över till att diskutera fördelningen mellan de olika utbildningslinjerna, kan vi konstatera ett par saker. Inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena har det blivit en tillströmning som går långt utöver vad som planerats. Enligt universitetskanslersämbetet finns det i dag ungefär 20 000 studerande inom det humanistiska området, och man räknar med att 1971—1972 kommer antalet att vara 27 000. De prognoser som låg till grund för riksdagens beslut talar om 14 000. På det samhällsvetenskap-

liga området finns det för närvarande 25 000 studerande, och prognosen talar om att det skall bli ungefär 32 000, medan den prognos som låg till grund för beslutet talade om 18 000.

Ser vi i stället på det matematisk-naturvetenskapliga området, finner vi att det på detta område i dag finns ungefär 12 000 studerande. Man räknar med att det 1971—1972 skall bli ungefär 15 000 studerande, medan prognosen i detta fall talar om 23 000. Vi som har sysslat med dessa frågor har kunnat konstatera, att det faktiskt finns ledig kapacitet på de flesta ställen inom de tekniska och matematisk-naturvetenskapliga områdena, medan det råder en oerhörd övertillströmning inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena.

Då frågar man sig: Är detta ett riktigt sätt gentemot de studerande och ett riktigt sätt att hantera de samhällsekonomiska resurserna? Har man inte anledning att såsom student räkna med att man, när samhället ställer en utbildningsplats till ens förfogande, bör ha en fair chans att få ett arbete inom det område som ungefär motsvarar det område som man har ägnat tre—sex års utbildning? Jag tycker att det är ett vettigt sätt att resonera, och jag tror att det är ungefär såsom allmänheten vill se det hela.

Nu säger statsrådet, att man bör kunna möta detta krav genom en relativt bred utbildning. Jag skall återkomma till detta, ty det berör fråga nr 2. Jag vill bara här framhålla, att det ju är ytterst få utbildningsvägar, som endast leder till ett speciellt, fixerat yrke. De flesta utbildningsvägar är flexibla. Det är vi helt överens om.

När jag talar om arbetsmarknadsprognoser, menar jag att det är självklart att vi inte kan i detalj fixera det framtida behovet och där dimensionera en utbildningslinje precis för ett visst antal studerande. Det är alldeles omöjligt, och ingen människa har heller begärt detta. Det måste dock vara fel att föra

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

resonemanget så, att man kan uppfatta det som om det bästa skulle bli det gudas fiende.

Jag tror att det är en allmän uppfattning inom näringslivet, att den begränsade tillgången på kvalificerad arbetskraft bör fördelas mellan de olika områdena så att vi får den ur samhälllets synvinkel bästa nyttan av arbetskraften och så att den enskilde individen får det bästa möjliga utbytet av sin utbildning. Resultatet har ju blivit — jag skulle tro att tendensen kommer att växa — att man, så snart man är färdig med sin utbildning, får påbörja en tilläggsutbildning eller en omskolning. Detta i sin tur innebär ju en ytterligare ökad skuldsättning för de studerande och en fördröjning innan de kommer ut på arbetsmarknaden. Det måste även innebära en misshushållning med samhällets mycket knappa resurser.

För att klara denna situation finns det, enligt vad statsrådet framhöll, både i universitetskanslersämbetets styrelse och i skolöverstyrelsens styrelse representanter för arbetsmarknadens parter, vilka representanter skall tillvarata dessa synpunkter. Dessutom nämndes också, tror jag, fakultetsberedningarna. Det kan väl inte vara dessa representanters uppgift i styrelsen att ha en samlad överblick över behoven inom hela samhällsområdet. De har inte de resurserna till sitt förfogande. Det måste alltså vara statsmakternas uppgift att skapa resurserna. Det är förvånansvärt med tanke på det enda seriösa försök som för närvarande görs att fastlägga tillgången och efterfrågan inom teknikerområdet, att man har skurit ner anslagen till statistiska centralbyrån så att det resultat som centralbyrån så småningom kan komma att lägga fram inte torde vara av alltför stort värde. Jag tror att jag vågar säga detta redan nu, men det är egentligen det enda område som man har ägnat sig åt. När statsrådet trots allt på flera ställen i interpellationssvaret styrker under betydelsen av att det finns arbetsmarknadsprognoser,

som kan vara ett värdefullt hjälpmedel, är man inte beredd att vidtaga sådana åtgärder att dessa hjälpmedel kan utnyttjas på ett vettigt sätt. Jag skulle vilja säga att varje tusenlapp som läggs ned i prognosarbete ger miljonbesparingar i form av riktig dimensionering av utbildningsväsendet; så mycket betyder en analys av detta slag. Det är alltså ett samhällsekonomiskt problem av stora mått, men också i allra högsta grad ett mänskligt problem såväl för de studerande som för deras föräldrar.

Får jag sedan gå över till den andra fråga som jag tagit upp, nämligen om en samlad översyn av hela det högre utbildningsområdet, såväl den akademiska som den icke-akademiska utbildningen efter det gymnasiala stadiet. Statsrådet säger att han inte vet hur han skall bära sig åt i den frågan, och jag får alltså inte något svar. Ja, universitetskanslersämbetet har ju i sitt äskande talat just om nödvändigheten av en allmän översyn över hela området för att åstadkomma en lämplig dimensionering och avvägning i någon form mellan de olika utbildningslinjerna. Jag tror också att vi behöver en ganska grundlig strukturrationalisering av hela det högre utbildningsväsendet. När statsrådet nämner värdet av en bredare utbildning vill jag mycket, mycket starkt understryka det. När det gäller ett så specialiserat område som de tekniska högskolornas tror jag att avnämarna, i huvudsak alltså industrin, har den entydiga uppfattningen att vi behöver en omläggning som innebär mindre specialisering av utbildningen än hittills. Det gäller ett mycket specifikt område. Sedan kommer vi till de utbildningsområden som universiteten i huvudsak ägnar sig åt, de samhällsvetenskapliga och humanistiska — jag vill inom parentes säga att man beräknar att hela 60 procent av alla nyinskrivna vid universiteten i höst hamnat på dessa två områden. Där tror jag att en väsentlig omläggning av utbildningen är alldeles nödvändig. Det behövs

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

också en översyn som leder till att vi inte får sinsemellan konkurrerande utbildningslinjer — jag tänker på viss del av den samhällsvetenskapliga utbildningen vid universiteten och utbildningen vid handelshögskolorna liksom på den utbildning, som delvis sker inom universitetens ram, och den som sker vid socialhögskolorna, för att endast ta två exempel. Vi har kommittéer som försöker göra om universitetsutbildningen inom vissa områden på sådant sätt att den så mycket som möjligt skall likna fackhögskolornas. Jag har nu aldrig riktigt förstått nyttan av detta — det finns väl bara en vettig lösning av den frågan, nämligen att utvidgda fackhögskolorna.

Alla dessa frågor borde rimligtvis bli föremål för en vettig översyn. Även om det nuvarande riksdagsbeslutet gäller fram till början på 1970-talet och nästa beslut alltså, som statsrådet säger, skall avse fortsättningen på 1970-talet, kan vi väl redan i dag konstatera att det beslut som Sveriges riksdag fattade 1965 icke kunnat fullföljas på ett riktigt sätt. Utvecklingen har gått vidare. Det är inte fråga om någon kritik vare sig mot utredarna eller mot dem som beslutat, utan bara ett konstaterande av att förhållandena är sådana. Därför borde man ta hänsyn till detta och snarast möjligt tillsätta en sådan övergripande utredning som justerar begångna felaktigheter och riktar in det högre utbildningsväsendet under 1970-talet med ledning av de erfarenheter vi har skaffat oss.

Ja, herr talman, det är dessa synpunkter jag velat framföra med anledning av statsrådets svar på min interpellation. Jag tackar honom ännu en gång för svaret.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag får tyvärr bli relativt kortfattad, eftersom jag strax måste in i medkammaren för att där svara på några interpellationer.

Till herr Wallmark vill jag först säga att vi inte sover när det gäller frågan om vad som skall ske i fortsättningen. Jag konstaterar bara i mitt svar att vi inte är klara beträffande formen för det fortsatta arbetet. Det är anledningen till att jag inte kan ge svar på den konkreta frågan. Vi är medvetna om de problem som föreligger. Självfallet skall vi försöka få fram en tredje femårsplan för det högre utbildningsväsendet; vi har ju haft två femårsplaner under 1960-talet. Men det är en fråga, som inte är så alldeles lätt att ge ett omedelbart svar på, i vilka former det fortsatta utredningsarbetet skall bedrivas, av det skälet att sedan vi gjorde den nu gällande femårsplanen färdig har det blivit åtskilliga organisatoriska nyheter. Vi har bl. a. fått ett universitetskanslersämbete med en stor utredningsapparat. Det kan råda litet olika meningar om vilken metod som skall väljas. Men att utredningsarbetet skall göras och komma snabbt i gång är vi överens om.

Jag skall ta upp några av de många frågor som herr Wallmark kom in på. Låt mig först beröra en sak som man ständigt har anledning att återkomma till när det gäller siffrorna över antalet studerande.

När riksdagen år 1965 definitivt tog ställning till frågan om den andra femårsplanens omfattning utgick man från en siffra av 87 000 *närvarande* studerande, men i propositionen står det tallet om *aktiva* studerande, dvs. sådana studenter som verkligen utnyttjar de resurser i form av personal och lokaler som finns.

De siffror herr Wallmark nämnde för innevarande år är siffror som anger det nominella antalet studerande. Vi vet — det står redan i 1965 års proposition — att det är en betydande skillnad mellan det nominella antalet och det aktiva antalet studerande. Våra statistiker kan inte ge oss en ordentlig information om hur många studenter som verkligen utnyttjar resurserna.

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

Universiteten har på den punkten hittills helt enkelt gjort ett alltför starkt motstånd; de tycker att det blir alltför krångligt om man skall registrera i alltför stor omfattning. Jag skall inte gå in på den frågan.

I fråga om studenternas fördelning på olika fakulteter är det självfallet ett problem att så få studenter söker sig till de naturvetenskapliga fakulteterna. Vi har på det området — det har herr Wallmark rätt i — en viss överkapacitet. Men vad vill herr Wallmark göra åt det? Vill han tvinga våra studenter att studera vid de naturvetenskapliga fakulteterna? Vi ger efter bästa förmåga information och upplysningar om de möjligheter som finns. Problemet med flykten från naturvetenskapen är inte bara ett svenskt problem, det är ett internationellt problem. Över hela världen, inte minst i Förenta staterna, råder för närvarande den situationen att de naturvetenskapliga utbildningsanstaltens resurser inte utnyttjas. Ungdomen söker sig till de samhällsvetenskapliga fakulteterna och motsvarande organisationer. Ingen vet riktigt varför — det kan man spekulera i — men jag kan alltså inte i den här situationen ge en lösning på frågan hur vi skall få studenterna till de naturvetenskapliga fakulteterna. Vi försöker ge dem upplysning, och enda möjligheten är väl att orientera om de resurser och möjligheter som finns.

Jag blev, herr talman, något överraskad över att herr Wallmark, när han talar om problemet med det väntade stora antalet studenter, går så långt att han säger ungefär på följande sätt: När samhället har ställt resurser till studenternas förfogande vid universiteten skall också samhället ge dem en fair chans till jobb. Vad ligger i det? Skall akademikerna före all annan svensk ungdom garanteras platser i samhället? Jag tyckte att det var att gå litet långt. Jag tycker att det näringsliv som herr Wallmark representerar har anledning att i någon mån tänka om.

I den offentliga förvaltningen gör vi ganska mycket för folk med lång utbildning. Över 70 procent av alla dem som går ut universitet och högskolor får hyggliga jobb i den offentliga sektorn, resten går till det privata näringslivet. Men självfallet kan det väl inte vara meningen, herr Wallmark, att vi så mycket skall prioritera våra studenter att de garanteras ett jobb bara för att de har gått igenom ett universitet.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Med hänsyn till att statsrådet har mycket bråttom in till andra kammaren skall jag försöka fatta mig mycket kort.

Beträffande antalet studerande vill jag säga att jag satt med i det utskott som behandlade denna fråga, och jag har också deltagit i riksdagens behandling, så jag kan väl ärendet någorlunda. Det ursprungligen tänkta antalet 84 000 höjdes till 87 000 därför att man räknade med lika stor frånvaro från studierna som man hittills hade gjort, medan utredningen hade räknat med ett mindre antal. I stort sett torde siffrorna vara jämförbara.

Vi konstaterar att det är få studenter som ägnar sig åt de naturvetenskapliga studierna, och statsrådet frågar mig hur vi skall göra. Skall vi tvinga studenterna att läsa dessa ämnen? Nej, då är det för sent. Grunden för intresset läggs ju i gymnasiet, och det är där man måste uppmuntra de naturvetenskapliga intressena och göra stoffet lättillgängligt. Det finns stor anledning att diskutera detta vidare när vi kommer in på frågan vilka kunskaper de nya lärarna på mellanstadiet skall ha. Jag tror nämligen att det är mellan tredje och sjätte klass de intressen grundläggs, som bestämmer åt vilket håll ungdomarna kommer att gå. Det är där vi måste sätta in våra ansträngningar.

Ett av de positiva intryck jag fick när vi var i Östtyskland och såg på ut-

Ang. dimensioneringen av det högre utbildningsväsendet, m. m.

bildningen var den utomordentliga satsningen på alla nivåer för att intressera ungdomen för naturvetenskap. Jag tror att man där har lyckats. Det finns så mycket annat där som är negativt, men det skall vi inte diskutera nu.

Statsrådet säger att jag går för långt när jag förutsätter att samhället skall garantera någon ett arbete. Nej, så sade jag aldrig. Jag sade att när man ställer en utbildningsplats till förfogande, är det naturligt att den som går där uppfattar det så att han har en fair chans. Låt mig på nytt ta samhällsvetarna till exempel. Det lär för närvarande finnas ungefär 4 000 yrkesverksamma samhällsvetare ute i samhällslivet. Uppgifterna kommer från SACO. I dag utbildas 25 000. Det är troligt — i varje fall uppfattar jag det så — att de icke har möjlighet att få arbete inom de områden som de utbildas för. Skall man ge ungdomarna en fair chans att få arbete på sina områden, måste samhället dimensionera dessa på ett någorlunda riktigt sätt så att de ungefär svarar mot de sysselsättningsmöjligheter som finns.

När statsrådet talar om att näringslivet måste tänka om, vill jag instämma. Man har under en lång period arbetat med betydande brist på arbetskraft med högre utbildning, och man har gjort upp sina bemanningsplaner med ledning av detta förhållande. Här finns det möjlighet att tänka om och utnyttja arbetskraft med högre utbildning på helt andra områden än hittills. Dessutom tror jag att näringslivet vet alltför litet om innehållet i den utbildning som ges vid universiteten.

Jag vill konstatera, vilket jag kanske inte kunde göra med ledning av svaret, att statsrådet avser att tillsätta den utredning som jag frågade om. Det är endast formerna för utredningen som är föremål för överläggning. Jag kan ha förståelse för att man med utgångspunkt från denna interpellation inte konkret kan fastlägga de exakta for-

merna för utredningens arbete. Jag vill emellertid bara uttrycka den önskan — jag förmodar att statsrådet kommer att läsa protokollet — att denna utredning i motsats till 1963 års utredning blir parlamentarisk. Jag tror att det är av betydande värde att man får med parlamentariker i utredningen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 58, över proposition med förslag till lag med anledning av sammanslagning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 196, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om exekutionsväsendets organisationsnämnd;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss konsultverksamhet inom televerket;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på till-

läggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser statens allmänna fastighetsfond; samt

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift av fordringar på grund av torvlån;

bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av motioner angående tryckningen av likalydande motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, m. m., jämte motioner i ämnet;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 72, i anledning av väckta motioner angående utländsk studerandes rätt till studiemedel;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), såvitt avser bl. a. axeltryck, bruttovikt och fordonslängd, m. m., jämte motioner i ämnet; samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) såvitt avser bl. a. fordons beskaffenhet och utrustning, m. m., jämte motioner i ämnet; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.14.

In fidem

K.-G. Lindelöv